

NORGES STØRSTE **alternative** MAGASIN

# MAGIC

MAGASIN

**Abraham Lincoln:**

Døden i  
presidentlosjen

**Maj Kristin:**

Kontakt med  
småfolket



Ellen Vahr's bok:

## «Gaven»

Les om Anne Brannfell (1815-1905)  
– Norges mest kjente kloke kone

Utgave nr 4 - 2017 - kr 59,-



**Ari Behn:**  
**MALERISK  
INFERNO**





# Anne Brannfjell – «sigr



Anne-Marie Andersdatter, eller Anne Brannfjell som hun heter på folkemunne, ble Norges mest kjente kloke kone og fikk tilnavnet «signekonenes dronning». Ellen Vahr har skrevet boken «Gaven» om sin sagnomsuste tippoldemor.

Tekst: Kari Flaata Halling  
Foto: Kari Flaata Halling,  
Ellen Vahr og Aschehoug

*Til venstre: Statuen av Anne Brannfjell, som ble satt opp på Ekeberg høsten 2015 i forbindelse med at det var 200 år siden hun ble født. Foto: Ellen Vahr.*



*Anne Brannfjell (1815-1905) var klarsynt, klok kone, signekjerring, i sin tid landets mest kjente kloke kone. Foto: Ellen Vahr privat.*

# nekonenes dronning»

Romanen «Gaven» ligger på bordet, lest med stor interesse fra perm til perm. I dag skal jeg møte Ellen Vahr, forfatteren av boken, og tipp Tippoldemoren til Anne Brannfjell, som boken handler om.

Anne-Marie Andersdatter, eller Anne Brannfjell som hun het på folke-munne, levde fra 1815 til 1905. I sin tid var hun landets mest kjente kloke kone.

Ellen Vahr er tydelig stolt av sin sagnomsuste tipp Tippoldemor:

- Opp gjennom årene har det blitt skrevet masse om henne, blant annet i bøker om folkemedisin og planter, aviser og magasiner. Det har også blitt skrevet en roman på 723 sider om henne, som kom ut i 1899. Romanen het: «Anna Brandfjeld og hvad den vise kvinde alene vidste». Oldefaren til Tom Egeland, Jon Flatbø, har skrevet den. Da hun døde, var det store nekrologer blant annet i Aftenposten og magasinet Urd. På Ekeberg er hun nesten en kultfigur. Hun har blitt hedret med navnet sitt på en gate, minneplakat, og høsten 2015, 200 år etter at hun ble født, ble det oppført en statue av henne.

## Diplom fra kongen

Anne kan sammenlignes med Marcello Haugen og Snåsamannen, men grunnen til at ikke flere vet om henne i dag, er nok fordi hun er kvinne, mener Ellen og tilføyer:

- Anne jobbet nesten i 60 sammenhengende år og fant opp kuren for rakitt (engelsk syke) lenge før legevitenskapen. På slutten av sin levetid, fikk hun diplom fra kong Oscar II, hvor det sto at hun kunne virke som lege for barn. Det hang på veggen hennes og er omtalt i en bok om folkemedisin i Norge, skrevet av professor Kathleen Stokker.

I sitt 90 år lange liv opplevde Anne å få både barn, barnebarn og oldebarn.

- Anne er min slektning på farssiden. Min farmor, som ble nærmere 100 år, var åtte år da Anne døde. Farmor har opplevd hvordan det var å være hjemme hos Anne i Ekebergskrenten og sa at hun var en snill, gammel dame, men veldig spesiell. Farmor fikk også erfare evnene hennes. Hun fortalte at det var en som hadde tatt et kronestykke, og Anne kunne se hvor



Ellen med boken «Gaven», som omhandler livet til hennes tipp Tippoldemor Anne Brannfjell. Foto: Kari Flaata Halling

kronen lå, sier Ellen og legger til at tipp Tippoldemorens historie har fulgt henne hele livet.

## Mye research

Mange tror at boken kun handler om Anne Brannfjell som klok kone, men Ellen har skrevet om henne fra Anne var liten og frem til hun begynte sitt virke:

- Det er viktig for meg å fortelle denne historien. Jeg er veldig opp-tatt av hva som driver et menneske, og hva slags kamper man må kjempe for å våge å leve fra hjertet og bruke sin gave. Jeg tenker at det er noe vi

moderne mennesker kan relatere oss til, for vi kjemper jo hele tiden fortsatt, sier Ellen, som i dag jobber som profesjonell coach og foredragsholder.

Bortsett fra å snakke med familien og historikere, har Ellen trålet gamle aviser og kirkebøker samt lokale historiske arkiver:

- Jeg satte min ære i å gjøre historien så troverdig som mulig. Jeg samlet mye informasjon og gjorde mye research, ikke bare om Anne, men på Christianias historie. Selvfølgelig er samtaler, følelser og slikt oppdiktet, men jeg følger en tidslinje.



«Gaven» var Ellens debutroman. Boka ble nominert til Bokhandlerprisen 2016.

### To behandlingsformer

- Anne merket allerede som fire-femåring at hun var annerledes. Hun kunne se hvor ting var gjemt, visste når noen kom før de kom, og hun visste når noen skulle dø. Hun hadde et sterkt sanseapparat og følte at naturen hadde noe å si henne. I ung alder ble hun kjent med Elseby, «den trollkyndige» fra Biri. Elseby lærte Anne om planter og urter, og hvordan hun utviklet evnene sine ved å ta i bruk naturen som medisin. Dette foregikk i all hemmelighet på grunn av loven om kvakksalveri, forteller den kunnskapsrike forfatteren.

- Kan du si noe om Anne etter at hun ble klok kone?

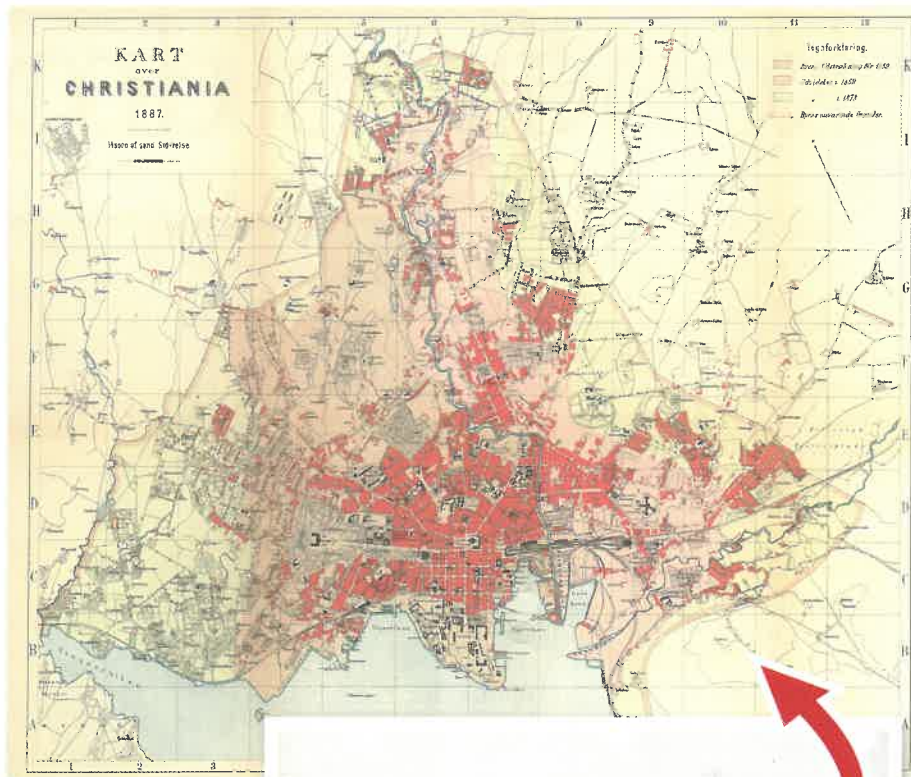
- Min tipptippoldemor var det som ble kalt en klok kone eller signekone. Hun behandlet hovedsakelig barn med engelsk syke, men hadde kur for mange forskjellige sykdommer. Anne var spesialist på planter, og når hun behandlet, brukte hun legende urter som hun plukket. Hun brukte også mystisk medisin, som det står om i Svarteboka. Hun holdt opp et kors og ba bønner, så signet hun og støpte i bly, som hun hadde i tre kopper. Den midterste var Gud Faders kopp. Deretter tok hun opp støpet og så hva slags sykdom pasienten hadde. I tillegg til behandlingen ga hun alltid fornuftige, folkelige råd (kjerringråd), og hun lyttet til folk. Disse egenskapene tror jeg at folk likte, fortsetter Ellen.

### Tragisk skjebne

I boken kan man lese om da Anne som 25 åring bestemmer seg for å reise fra sin fattige husmannsfamilie i Vardal utenfor Gjøvik for å følge sin drøm og bruke evnene sine. Hun tror at det vil være lettere å hjelpe flest mulige i Christiania. Alt lå til rette for at hun skulle lykkes. Hun var heldig å komme i tjeneste hos landets mest kjente gullsmed, Herman Colbjørnsen Øyset. Skjebnen ville det slik at de to fikk varme følelser for hverandre, men det måtte holdes hemmelig, for gullsmeden var gift med en ung, vakker kvinne som var alvorlig syk. Anne slites mellom begjær og dårlig samvittighet. Hun prøver å helbrede kona til gullsmeden, men lykkes ikke.

- Anne sa alltid at hjertet måtte være rent for å kunne helbrede noen, og det var det jo ikke i hennes tilfelle, legger Ellen til.

Like før gullsmedens kone dør, sen-



*Anne Brannfells hjem på Ekeberg. Her tok Anne imot folk som søkte hjelp. I Ekebergskrenten sanket hun legende urter, planter og blomster.*  
Foto: Ellen Vahr privat.



der han Anne bort for å føde deres uekte barn. Han bedyrer at han vil gifte seg med henne senere hvis hun oppgir en annen far til barnet. Og det gjør Anne! Men gullsmeden holder ikke løftet! Anne bor i stor fattigdom i Gamlebyen. En dag lokker han henne til verkstedet sitt, og det ender med at Anne nok en gang blir gravid. Før dette barnet er født, har Øyset allerede forlovet seg med en rik kvinne.

- Han ville aldri ha giftet seg med Anne, selv om man tror at det var kjærlighet mellom dem. Men det var en helt annen tid, og det hadde aldri gått. Hun var bare en blant haugevis av andre tjenestepiker, sier Ellen og kan forestille seg hvordan det har vært å bo på et usselt værelse i Oslogate, der det kommer snø inn gjennom sprekkene i veggen. Den vesle familien sulter og fryser. Anne tar strøjobber for å overleve og forsørge sine to små uekte barn.

Ellen viser et bilde av arvefyrstekronen, som Øyset arbeidet på i årevis, også mens Anne var i tjeneste der:

- Kronen som Øyset laget er utstilt i Nidarosdomen. Den er så utrolig

vakker. Han brukte alle pengene sine på den. Kronen har aldri vært brukt, så Anne Brannfjell mente i ettertid at den var forbannet.

### Livet vender

Anne arver en verdifull ring av moren når hun dør, men nøden er stor, så Anne løper til pantelåneren. Under-



*Anne fikk to barn utenfor ekteskap med Herman Colbjørnsen Øyset, landets mest kjente gullsmed. Han laget den norske arvefyrstekronen i 1846, som i dag står utstilt i Nidarosdomen.*



Ellen signerer bøker. Foto: Kari Flaata Halling

veis dit får hun en åpenbaring: Hun har jo gaven sin! Om alt annet er tatt fra henne, kan ingen frarøve henne den! Med ringen i lommen drar hun i stedet til en av de to kloke konene i Christiania. Den ene arbeider for de rike, den andre for de fattige. Anne drar til bydelen Kampen, der kvinnen som hjelper de fattige holder til. Hun tilbyr sin hjelp og får jobbe der.

Endelig får Anne tatt i bruk gaven sin, og hun blir fort anerkjent.

- Anne fikk det godt til slutt. Hun giftet seg med Kristen Evensen, en gråsteinsmurer som var 11 år yngre enn henne, som jo var min tippoldefar. De fikk tre barn, hvorav den første gutten deres døde. To jenter levde opp. De bodde oppe på Ekeberglien, som var utenfor bygrensen, slik at hun ikke skulle bli tatt, for alt hun drev med var jo ulovlig. Legene, som bodde nede i byen, ville ha pasienter som betalte godt, og de brydde seg ikke om virksomheter utenfor byen. Mens for eksempel Mor Sæther, en annen kjent klok kone, ble tatt hele tiden og kastet i tukthus. Hun bodde i byen og hadde rike kunder, forteller Ellen.

I 1871 ble Kvaksalverlovgivningen fra 1794 revidert. Med visse begrensninger ga den nye loven alle muligheter til å behandle syke. Dette har nok

gjort det enklere for Anne å arbeide innenfor bygrensen uten å frykte tukthus. Hun flyttet sammen med familien ned i Ekebergskrenten. Der var hun de neste 30 årene. Her var det også kortere vei for pasientene. Hver dag satt mange mennesker utenfor døren hennes og ventet på hennes hjelp.

### Spådomskunster

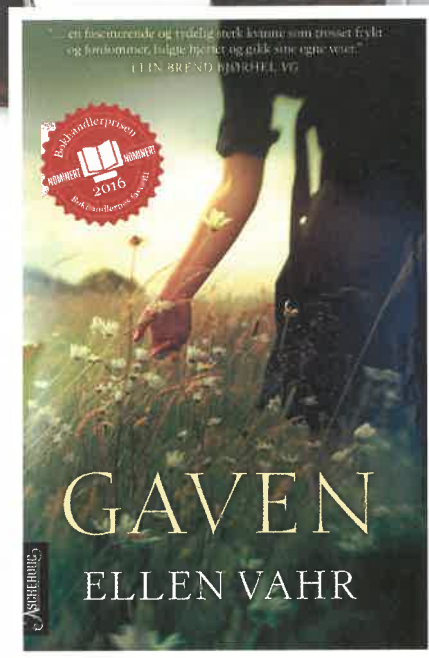
Etter at Anne flyttet, begynte hun med en liten spådomstjeneste i tillegg. Hun så seg selv som en seer på langt større områder enn de andre spåkonene, som spådde om dagligdagse ting, for eksempel om mannen var trofast. Anne derimot spådde om kriger, oppfinnelser som flymaskin og radio, og andre store ting.

- Hvilke spådommer ble hun mest kjent for?

- Hun spådde om 1. verdenskrig 25 år før den brøt ut, og så sa hun at i hennes dødsår ville kongens dager i Norge være talte. Det stemte jo. Hun døde i 1905, svarer Ellen og legger til:

- Anne følte at hun var et redskap for en høyere makt, derfor tok hun ikke betalt som klok kone. Hun var veldig åndelig og overbevist om at hun hadde fått en gave og var utvalgt til å helbrede syke og lidende.

- Vet du om kongelige brukte henne?



Boken «Gaven» ble nominert til årets Bokhandlerpris i 2016. Foto: Aschehoug.

- Ja, ryktene sier så. De har sett henne på vei inn i slottet. Hun ble en institusjon for fattigfolk, men de rike brukte henne også i skjul, svarer hun.

- Hva beundrer du mest hos Anne?

- Jeg beundrer motet hennes. Hun trosset frykt og fordommer og fulgte hjertet. Hun var i mange år redd for evnene sine. I gamle dager snakket man jo så mye om onde krefter, og det ble fordømt å ha evner. Anne fikk to uekte barn og satte ikke bort noen av dem. Det er også helt utrolig i hennes situasjon, svarer Ellen.



## Om å våge

Hvem er så Ellen Vahr, mennesket bak boken «Gaven»? Har hun selv evner? Er hun interessert i urter som sin berømte tippippoldemor?

- Jeg har ikke selv noen urtehage, men i vår familie er det helt naturlig å bruke urter. Jeg er oppvokst på brennesle og karvekål. Også klarsynet har vi hatt innen familien, uten at vi har brukt det aktivt, sier Ellen, som selv har slike evner. Hun har fått åndelige beskjeder hele livet og har hatt mange åndelige opplevelser. Disse tingene ser hun på som helt naturlige, men snakker aldri om det.

Når det gjelder yrkeslivet, gjorde Ellen som så mange andre. Hun prøvde å gjøre fornuftige og riktige ting i forhold til foreldre, samfunn og venner, så hun tok en utdanning på Handelshøyskolen i København. Etter fem år kom hun tilbake til Norge og begynte å jobbe i finans- og forsikring. Her var hun i 20 år.

- Dette er jo egentlig ikke meg, som er en kreativ person, innrømmer Ellen. I boka «Våg Livet» beskriver hun det siste året hun jobbet i næringslivet:

- Jeg står på stupebrettet og skal hoppe, er veldig redd og må samle mot for å våge. Det er skummelt å si opp en god jobb. Jeg hadde jo ingen garanti for at jeg ville lykkes.

Nå er det 11 år siden Ellen utdannet seg til profesjonell coach. I 10 år har hun hatt kontor og undervisnings-



Foto: Kari Flaata Halling

rom i det 100 år gamle herskaps huset Villa Hvalstad på Hvalstadåsen i Asker. I dag jobber hun som forfatter og foredragsholder og tilbyr personlige inspirasjonssamtaler.

- Jeg reiser rundt og holder foredrag, både om det å våge, å leve fra hjertet, følge drømmer og om gaven, som jeg tror alle mennesker har, sier den engasjerte damen.

Villa Hvalstad er et hus med sjel. Her bodde den kjente kunstneren Helga Ring Reuch alene fra hun ble enke i 1922 og frem til sin død i 1944. Ellen er ganske sikker på at det er Helga som fortsatt vandrer rundt i rommene:

- Jeg har aldri sett henne, men jeg har følt henne, og jeg har opplevd at ting flyttes på. I de andre bedriftene som holder til i huset har folk opplevd at noen usynlige går over gulvet med høye heler, dører lukker seg, en ball farer ned trappa, og de hører barnelatter. Helga hadde mange barn her, for hun malte dem.

### Anne som hjelper

Det sies at Anne Brannfjell går igjen på den gamle Sjømannsskolen, i området der hun plukket urtene sine. Jeg minnes at Mikkel Gaup var med på et TV-program en gang og skulle prøve å få kontakt med henne.

- Har du noe i deg som du kan forbinde med Anne?

- Anne hjalp mennesker, mens jeg

inspirerer mennesker gjennom bøker, foredrag og lignende. Å våge i litt voksen alder, som vi begge gjorde, er noe vi har felles. Da jeg var liten, følte jeg, som sikkert også hun følte, at vi hadde noe som vi ikke kunne forstå og som ble gjemt bort.

- Kanskje Anne er din hjelper nå?

- Føler veldig godt at jeg har hjelpere i arbeidet mitt. Jeg tenkte på Anne som min «hjelpes-venn» allerede da jeg var barn. Jeg følte meg annerledes fordi ingen andre jeg kjente satt alene i skapet og tenkte dype tanker, svarer Ellen, som føler hun har hatt suksess og lykkes med det hun driver med:

- Jeg tror ikke jeg hadde klart å gjøre så mye på så kort tid hvis jeg ikke hadde lyttet til klarsynet og evnene. Samtidig er jeg et veldig jordnært menneske, en kombinasjon av det feminine og maskuline. Og det var det hun hadde, min tippippoldemor Anne Brannfjell også.



- Marilyn Monroe sa en gang: «Hvis ikke drømmen din skremmer deg, er den ikke stor nok». Min drøm skremte meg, og jeg husker hvor redd jeg var før jeg hoppet og i svevet, men også hvor fantastisk det var å lande, sier Ellen Vahr i boka «Våg Livet». Den gamle stolen er arvegods.

Foto: Kari Flaata Halling

Ellen Vahr (født 1963)

Jobber som profesjonell coach og forfatter.

Har gitt ut bøkene:

Drømmekraft (Gyldendal 2011)

Våg livet (Gyldendal 2013)

Gaven (Aschehoug 2016)

Les mer på [www.ellenvahr.no](http://www.ellenvahr.no)